

ЕКОНОМІКА АПІК

Міжнародний
науково-виробничий
журнал

12/96

СПІВЗАСНОВНИКИ ЖУРНАЛУ:

- ♦ Міністерство сільського господарства і продовольства України
- ♦ Державний комітет України по земельних ресурсах
- ♦ Республіканський акціонерний комерційний агропромисловий банк "Україна"
- ♦ Інститут аграрної економіки УААН
- ♦ Всеукраїнська Рада колективних сільськогосподарських підприємств
- ♦ Корпорація "Укראгропробірма"
- ♦ Компанія "Брати Карич"
- ♦ Аграрний інститут НВАТ "Агроінком"
- ♦ Українське виробниче об'єднання "Агромаш"
- ♦ Українське акціонерне товариство "Украгробізнес"
- ♦ Агропромисловий комбінат "Рось" (Київська область)
- ♦ Концерн "Украгросервіс"
- ♦ Національний аграрний університет
- ♦ Українська науково-виробнича асоціація з економіки агропромислового виробництва — "Економіка АПВ"

© Співзасновники журналу
«Економіка АПК», 1996 р.

Виходить раз на місяць

Свідчення про реєстрацію КВ №1923
від 10.04.96

Адреса редакції:
252127, Київ,
вул. Героїв Оборони, 8
Телефон (044) 266-05-88

ЕКОНОМІКА

АПК

Міжнародний
науково-виробничий
журнал

12/96(27)

ЗМІСТ

Аграрна реформа: пошуки, проблеми

Саблук П.Т. Розвиток аграрної економічної науки та її завдання на сучасному етапі здійснення аграрної політики в Україні 3

Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. Форми господарювання і земельні відносини в сільськогосподарському виробництві України 12

Грицишин М.І., Савченко А.М. Напрями технічної політики в аграрному виробництві 20

Гончарук О.О. Організаційні форми інтеграції в цукробуряковому підкомплексі АПК. 24

Чорнопищук Т.І. Особливості кооперації в аграрному секторі 26

Сухенко О.М. Регіональний розвиток овочеконсервного виробництва в Україні 31

Економічний механізм господарювання

Кісіль М.І., Стецюк П.А. Інвестиційні аспекти розвитку меліорації і водного господарства в Україні 37

Дем'яненко С.І. Особливості формування виробничих витрат і цін на продукцію сільського господарства 42

Антоненко Л.А., Коляда С.П. Снижение энергоемкости продукции растениеводства 49

Фурманюк О.Л. Удосконалення економічних відносин між підприємствами молокопродуктового підкомплексу України 52

Драган О.І. Формування фонду споживання на підприємстві 54

Дмитренко В.Л., Махортов Ю.А. Экономическая оценка ущерба от эрозии почв 56

Мельникова І.В. Безвідходна технологія виробництва у птахівництві 60

Ринок і АПК

Славов В.П., Павловська Л.Д., Зоря А.Є. Еколого-економічна оцінка ефективності кормовиробництва . . 65

Сучасний стан соціальної інфраструктури села

Т.І.ЯВОРСЬКА, кандидат економічних наук, старший викладач
Таврійська державна агротехнічна академія
(м. Мелітополь, Запорізька область)

Закріплення кадрів на селі, особливо молоді, залежить від створення і використання комплексу умов, які забезпечують як ефективне функціонування виробництва, так і нормальне здійснення усіх видів життєдіяльності людей, зокрема соціальної інфраструктури.

Соціальна інфраструктура села включає об'єкти житлово-комунального господарства, народної освіти, культури, охорони здоров'я, торгівлі й громадського харчування, побутового обслуговування та ін. Тривалий час її розвиток відбувався за залишковим принципом. Та й нині рівень забезпеченості матеріально-технічної бази в цілому в селах України становить лише третину від нормативу. Більше половини населених пунктів не мають шкіл і дитячих дошкільних закладів, кожне третє село — закладів охорони здоров'я, близько 70% сіл — підприємств громадського харчування, лазень. Низький рівень забезпеченості й іншими об'єктами соціальної інфраструктури.

В окремих регіонах, де житловим і культурно-побутовим умовам приділяли належну увагу, стан забезпеченості об'єктами соціальної сфери виглядає дещо краще. Так, у Кам'янсько-Дніпровському районі Запорізької області кількість сільських населених пунктів, які не мають дитячих дошкільних закладів, становить 4,6%, загальноосвітніх шкіл — 9,1, закладів громадського харчування — 22,7%. Загалом по Запорізькій області не мають дошкільних закладів 57,6% сільських населених пунктів, 36 — клубів і будинків культури, 49,9 — фельдшерсько-акушерських пунктів, 68,5% — лазень. Характерною рисою для згаданого району є висока забезпеченість фельдшерсько-акушерськими пунктами: в кожному сільському населеному пункті є один або два таких заклади (таблиця).

Незважаючи на відносно високу забезпеченість закладами соціальної інфраструктури, в сільській місцевості Кам'янсько-Дніпровського району демографічна ситуація ускладнилась: спостерігається тенденція до зниження народжуваності — з 17,2 народженого на 1000 чол. населення в 1985 р. до 11,7 чол. в 1995 р.

Ситуація погіршується також високим рівнем депопуляції. В сільській місцевості поряд із зменшення народжуваності зростає смертність населення. Коефіцієнт смертності в Кам'янсько-Дніпровському районі перевищував коефіцієнт народжуваності в 1995 р. на 7,3 чол. на 1000 чол. населення. Але це не стільки через недостатній розвиток соціальної сфери, скільки через загальне погіршення економічного стану в країні.

**Забезпеченість основними об'єктами соціальної інфраструктури сільської місцевості
Кам'янсько-Дніпровського району і Запорізької області (1995 р.)**

Соціальні об'єкти	Кам'янсько-Дніпровський район		Запорізька область	
	усього	% до загальної кількості пунктів	усього	% до загальної кількості пунктів
Кількість населених пунктів	22		917	
з них мають:				
дитячі дошкільні заклади	21	95.4	389	42.4
загальноосвітні школи	20	90.9	398	43.4
клуби, будинки культури	20	90.9	587	64
бібліотеки	25	113.6	458	49.9
заклади торгівлі	15	68.2	653	71.2
заклади громадського харчування	17	77.3	159	17.3
лікарні	6	27.3	77	8.4
фельдшерсько-акушерські пункти	37	168.2	460	50.2
лазні	7	31.8	289	31.5
підприємства побуту	7	31.8	110	12
кіноустановки	21	95.4	518	56.5

Позитивним є те, що в досліджуваному районі, починаючи з 1991 р., зупинилася міграція сільського населення в міста. В 1994 р. позитивне сальдо міграції становило 4,1 чол. на 1000 чол. населення, по області — 1,7 чол. Зміна напряму міграційного відтоку селян зумовлена в першу чергу важкою економічною ситуацією і зниженням потенційного резерву сільських мігрантів — молоді. Для того, щоб зупинити цю тенденцію, необхідно поліпшити умови праці і взагалі проживання на селі.

Порівняно висока забезпеченість об'єктами соціальної інфраструктури Кам'янсько-Дніпровського району ще не свідчить про достатній її розвиток, який би відповідав сучасним вимогам. Розглянемо особливості формування основних структурних елементів таких сфер, як народна освіта, культура, охорона здоров'я.

У розвитку народної освіти на селі важливе місце відводиться вдосконаленню виховання дітей, оскільки воно є вихідною ланкою в системі освіти, становлення і розвитку особистості. Дошкільне виховання здійснюється головним чином у дитячих садках і садках-яслах. У селах Кам'янсько-Бузького району функціонує 21 дошкільний заклад, якими охоплено 1124 дитини. За 1993-1995 рр. кількість дошкільних закладів зменшилась на 6 одиниць. Закриття дитсадків пов'язане не із зменшенням кількості дітей у них, а, головним чином, із браком коштів у сільськогосподарських підприємствах, на балансі яких перебували дитячі заклади.

Мережа сільських загальноосвітніх шкіл налічувала в 1994-1995 навчальному році у районі 20 одиниць, з них I ступеня — 3, II — 5, III — 12 одиниць. У 9,1% сіл взагалі немає шкіл. У 1995 р. чисельність учнів у сільських школах району збільшилася на 806 чол. (12,8%), по області цей показник також змінився в бік збільшення — 1551 чол. (2,3%) проти 1992 р. На 1000 учнів у сільській місцевості району припадає 6,5 учителя, по Запорізькій області — 17,8. Вищу освіту з них мають 75,6% у районі, в області — 89,6%.

Відрадом у розвитку сільських шкіл району є поява освітніх закладів з поглибленим вивченням предметів. За три останні роки зросла кількість шкіл I ступеня, з'явилися ліцеї та гімназії. Крім того, на 6% зросла частка вчителів, які мають вищу освіту. Багато шкіл району мають комп'ютерні класи. Разом з тим сільські школи забезпечені повноцінним гарячим харчуванням, через відсутність коштів скоротилися групи продовженого дня.

Для поліпшення стану з освітою на селі було б доцільно запровадити два способи фінансування закладів освіти — пряме фінансування освітніх послуг і непряме через споживачів. При першому способі фінансування навчальних закладів гарантується дер-

жавою згідно з кількістю наданих послуг та їх ціною. При другому, який ближчий до вимог ринку, держава зобов'язується оплачувати споживання освітніх послуг через сім'ї.

Важливе місце серед соціальних перетворень на селі займає поліпшення культурно-го обслуговування, задоволення духовних запитів сільського населення. У селах Кам'янсько-Дніпровського району діє 20 закладів клубного типу на 6590 місць. Забезпеченість сільського населення клубними установами ще досить низька — 157 місць на 1000 жителів проти 300 за нормативом. По Запорізькій області цей показник становить 289 місць на 1000 жителів.

Останнім часом спостерігається зменшення числа клубних закладів. Так, у Кам'янсько-Дніпровському районі за 1993-1995 рр. перестало функціонувати 5 клубних установ, в цілому по Запорізькій області — 60.

У сільській місцевості відсутня система укомплектування культурних установ меблями, технічними засобами, музичними інструментами, реквізитом.

Тривожним нині є стан сільських бібліотек. Раніше кожен п'ятий житель села користувався бібліотечною книгою. З переходом до ринкових відносин різко підвищилися ціни на книги та періодичні видання, а бібліотека, як і раніше, одержує мізерні кошти на їх придбання. Через це книжковий фонд сільських бібліотек Кам'янсько-Дніпровського району скоротився за 1992-1995 рр. на 4,6%, по області — на 7,3%. За цей же час у районі перестало функціонувати дві бібліотеки.

Кризова ситуація спостерігається і в системі сільського кінопрокату. Невпинне зростання цін на показ стрічок, введення кіноринку призвели до того, що протягом останніх років у селах нові фільми майже не демонструються. Внаслідок цього кількість відвідувань кінозалів у розрахунку на одного жителя села за період з 1992 по 1995 р. знизилася в середньому по району на 6,1%.

Вважаємо, що незалежно від процесу становлення ринкових відносин сільському населенню має надаватися необхідний мінімум культурно-освітніх послуг, гарантований державою. Однак сільські будинки культури, клуби до певної міри повинні самостійно забезпечувати належний рівень існування, визначати напрями використання коштів незалежно від джерел їх надходження. В цьому плані одним з основних документів, здатних кардинально вплинути на поліпшення ситуації, є Закон про культуру. Це дасть змогу закріпити основні правові норми функціонування культури, змусить зрозуміти, що без відродження і збереження національної культури неможливе й утвердження української держави.

У сільській місцевості Кам'янсько-Дніпровського району нараховується шість лікарень, два амбулаторно-поліклінічні заклади, 37 фельдшерсько-акушерських пунктів. Кількість ліжок у лікарнях у 1995 р. становила 515, що на 60 ліжок (10,5%) менше, ніж у 1992 р. Число ліжок зменшується через відсутність необхідних медикаментів, білизни, позбавлення можливості повноцінного харчування хворих. Чисельність лікарів усіх спеціальностей з розрахунку на 1000 жителів становить у Кам'янсько-Дніпровському районі 18,3, по Запорізькій області — 25,7 чол. Цей показник зменшився по району порівняно з 1992 р. на 7,6%, по області — на 11,1%. Зменшується й чисельність середнього медичного персоналу, що в свою чергу пов'язано із скороченням кількості лікарняних ліжок.

Централізація медичного обслуговування села зумовила великі незручності при користуванні ним (нерегулярне сполучення, віддаленість населених пунктів). Особливо в скрутному становищі перебуває швидка медична допомога. Відсутність необхідної кількості машин, нестача пального позбавляють можливості виїзду швидкої допомоги в села, особливо віддалені. Вся відповідальність за надання медичної допомоги покладається на фельдшерсько-акушерські пункти.

Незважаючи на відносно високу насиченість сільської місцевості фельдшерсько-акушерськими пунктами, залишається вкрай напруженим становище з їх медикаментозним забезпеченням. За останні роки зросла захворюваність на онкологічні, серцево-судинні недуги. Причини прості: несвоєчасне виявлення захворювань, погіршення екологічної ситуації, висока ціна медикаментів, які часто коштують більше місячної плати сільських працівників.

На нашу думку, вийти з кризи допоможе страхова медицина. В сучасних умовах це надто складна справа, але перші паростки вже є. Прикладом може бути страхова компанія "Алькона", яка здійснює медичне обслуговування працівників Запорізької атомної електростанції та членів їх сімей. Крім того, розширюється мережа наданих платних медичних послуг: консультаційно-лікувальних, стоматологічних.

Дальший розвиток розглянутих сфер соціальної інфраструктури залежить від розв'язання всіх вищевикладених проблем. Визначальну роль у цьому має відіграти докорінна перебудова господарського механізму функціонування економіки і соціальної сфери.

*

Використання робочої сили в тваринництві

М.Б.МАХСМА, аспірант
Інститут аграрної економіки

Одним з проявів тривалої кризи в аграрному секторі є погіршення використання робочої сили і в галузі тваринництва. З використанням трудових ресурсів тут склалася досить суперечлива ситуація. З одного боку, спостерігається поступове зменшення обсягів виробництва, яке скорочує попит на робочу силу, а з другого — погіршення демографічної ситуації, постійне постаріння села, міграція молоді в міста призводить до ускладнення відтворення робочої сили. В таких умовах село не зможе задовольнити навіть зменшену потребу галузі в працівниках. Звичайно, потужна матеріально-технічна база тваринництва могла б значно скоротити попит на робочу силу, але за умов економічної кризи лише деякі з сільськогосподарських підприємств здатні запроваджувати механізацію у виробництво, відновлювати основні фонди. Решта ж змушена задовольнятися переважно фізичною працею, що, безумовно, призводить до надмірної зайнятості тваринників.

Галузь тваринництва має свої специфічні особливості, що позначаються на використанні робочої сили. Основні з них такі: безперервність технологічного процесу, що не дає змоги користуватися вихідними у недільні та святкові дні, практична відсутність сезонності праці, низький рівень механізації, який зумовлює використання фізичної праці на тваринницьких фермах. Безперечно, все це робить працю тваринника мало привабливою для проживаючих у сільській місцевості. У зв'язку із цим тваринництво постійно відчуває нестачу в робочій силі, що, в свою чергу, зумовлює досить напружений режим праці зайнятих у цій галузі.

Рівень використання робочої сили характеризується такими показниками, як кількість відпрацьованих людино-днів (годин), середня кількість днів роботи в розрахунку на одного працюючого, обчислених за певний період часу (день, місяць, рік) як по окремих категоріях працівників, так і по всій сукупності зайнятих. З метою визначення рівня використання робочої сили в тваринництві обстежено 37 сільськогосподарських підприємств громадського сектора Волноваського району Донецької області загальною чисельністю працюючих у тваринництві 3131 чоловік.

Групування працівників галузі по кількості відпрацьованих днів показало, що понаднормативний фонд робочого часу, тобто більше 270 днів за рік, відпрацьовує 62,5% тваринників (табл. 1).

Найбільш перевантаженими виявилися скотарі та телятничі. Понаднормативний час ці категорії відпрацьовують відповідно 68,2 і 71,5%. Причому майже третина працюючих у тваринництві зайняті 300 і більше днів на рік. У такому напруженому темпі працює кожна четверта доярка, кожний третій скотар і майже кожна друга свинarka району. Особливою напруженістю характеризується зайнятість тваринників у сільськогосподарських підприємствах "Єгорівське", "Южний", "Україна", де відповідно 62, 67 і 71% з них відпрацьовують понад 300 днів на рік. Зовсім без вихідних та святкових днів було зайнято 3% тваринників, а працівників по догляду за молодняком і скотарів — відпо-

В Україні у вересні 1996 р. заснований
НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ КОНСОРЦІУМ
“АГРОІНВЕСТЦЕНТР”

Консорціум “Агроінвестцентр”, як науково-виробнича структура, створений з метою сприяння прискоренню та підвищенню результативності економічної реформи в аграрному секторі шляхом розробки і реалізації проектів розвитку матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання, обґрунтування пріоритетних напрямів використання інвестицій у виробництві та соціальній сфері агропромислового комплексу України, організація пошуків заінтересованих виробничо-господарських структур в одержанні кредитно-товарних коштів та ефективному їх вкладенні.

Для досягнення поставленої мети

Консорціум надає послуги

заінтересованим товаровиробникам та сервісним службам щодо:

- наукових розробок та рекомендацій по здійсненню економічної реформи в агропромисловому виробництві на місцях;
- відпрацювання модельних схем формування інтегрованих виробництв та організаційних структур ринкового типу з наданням консультаційної допомоги по їх практичному освоєнню;
- опрацювання механізму приватизації майна та земель у господарських структурах ;
- проведення оцінки і переоцінки основних засобів виробництва та здійснення грошової оцінки земель;
- розробки проектів реструктуризації підприємств та організаційно-економічних умов їх діяльності в післяприватизаційний період;
- визначення обсягів і характеру потреби інвестиційних коштів для конкретних господарських структур з метою їх технічного переоснащення та модернізації виробництва;
- надання послуг по розробці бізнес-планів та інвестиційних проектів за замовленням виробничих формувань і сервісних організацій, їх супроводження в процесі реалізації;
- організації пошуку можливих інвесторів і кредиторів, сприяння відкриттю кредитних ліній, ефективного використання кредитних коштів та пошуку ринків збуту продукції;
- організації обслуговування іноземних кредитів, залучених під гарантії уряду України від урядів зарубіжних країн, міжнародних фінансових організацій, іноземних банків;
- координації здійснення інвестиційного процесу в агропромисловому комплексі України;
- надання економічних та юридичних консультацій, аудиторських послуг, інформаційно-довідкового обслуговування, проведення лізингових операцій, інших видів послуг з урахуванням кон'юнктури ринку та потреб товаровиробників.

В Консорціум

можуть вступати шляхом подання заяв
колективні сільськогосподарські підприємства, обслуговуючі організації,
переробні підприємства, наукові установи та інші організації.

Адреса:

Україна, 252127, Київ, вул. Героїв Оборони, 10

тел. (044) 267-83-34, 261-48-21; 261-34-71;

факс (044) 266-05-39